اندیشه سیاسی

گفت‌وگو با «محمود شفیعی»

جنبش تنباکو و دو نیرو

سیرانوش موسوی

■ نخستین جنبش گسترده توده‌ای در دوره قاجار به ماجرای تنباکو بازمی‌گردد. این جنبش با ائتلافی ناپایدار بین روحانیون، روشنفکران و بازرگانان شکل و به طور همزمان عملکرد خارجیان و دولت در ایران را نشانه می‌گیرد اما به دلایل چندی نمی‌تواند ظرفیت انقلابی پیدا کند. در صورتی که به باور اکثر پژوهشگران معاصر این جنبش ظرفیت آن را داشت که بتواند ادامه پیدا کند و به اعتراض علیه سلطه مطلقه شاه (ناصرالدین شاه) و هر نوع امتیاز به خارجیان ختم شود. چرایی محدود خواسته‌های هدایت‌گران جنبش، بهانه خوبی به دست‌مان داد تا با «محمود شفیعی» (عضو هیات علمی دانشگاه مفید) به گفت‌وگو بنشینیم و نظرات ایشان را در این خصوص جویا شویم.

■■■

شما ماهیت اتحاد روشنفکران را با روحانیون در جنبش تنباکو چگونه ارزیابی می‌کنید؟

جنبش تنباکو اولین جنبش فراگیر در ایران بود که توانست خیلی از گروه‌های اجتماعی را در یک صف قرار بدهد. در این لغو، گروه‌های بسیاری از جمله تجار داخلی و خارجی، نیروهای خارجی (دولت‌های روسیه و فرانسه) و توده مردم نقش داشتند. روحانیت جنبش را رهبری می‌کرد و روشنفکران هم در توده‌های مردم ایجاد انگیزه می‌کردند و انگیزه را از طریق انتشار شب‌نامه و مطالب تحلیلی ایجاد می‌کردند. این مقدمه‌ای بود تا به سوال اصلی‌تان که همان ماهیت اتحاد روشنفکران با روحانیون بود، برسم. این همکاری وجود داشت اما به نظر من ماهیت حضور آنها متفاوت بود. دغدغه روحانیت چیز دیگری بود. روحانیت در آن مقطع نسبت به نیروهای اجنبی از خود حساسیت نشان می‌داد. روحانیت در آن زمان یعنی نیمه دوم قرن نوزدهم معتقد بود دولت ضعیف ایران دست به یک‌سری اقدامات منفی و غیرقابل قبول از نظر شرعی می‌زند که اقداماتش باعث می‌شود نیروهای تاجرپیشه و توده‌های مردم متضرر شوند و استقلال کشور را با این رفتارها مخدوش و نیروهای غیرمسلمان و مسیحی را بر کشور مسلط می‌کنند که این مساله از نظر دینی و اسلامی مساله کاملا ردشده بود. روحانیت در آن زمان نسبت به مساله استعمار از خود واکنش نشان می‌دادند و در یک واقعه تاریخی علیه آن صف‌آرایی کردند، اما ماهیت حضور روشنفکران به نحوه حکومت در ایران و رفتارهای خودکامه آنها بازمی‌گردد. آنها به دنبال قانون و حکومت مشروط بودند. مبارزه روشنفکران تنها به لغو امتیاز به خارجیان منتهی نمی‌شد بلکه آنها استبداد داخلی را نشانه رفته و در پی گرفتن فتوای دیگر برای ساقط کردن شاه بودند.

همان‌طور که گفتید جنس درخواست ائتلاف‌کنندگان متفاوت بود. «ملکم خان» در مقالاتش سخن از ایجاد محدودیت‌های قانونی برای شاه می‌کرد و روحانیون نیز می‌خواستند خارجیان کافر را از کشور و دین‌شان دور کنند، پس چگونه این دو گروه با درخواست‌های متفاوت ائتلاف می‌کنند؟

چون این دو نیرو یک هدف مشترک داشتند و در راستای همین هدف با هم اتحاد کردند. همین هدف باعث شد در مقطعی تفاوت خواسته‌های خودشان را نادیده‌بگیرند.

آیا جنبش تنباکو قابلیت همگانی شدن را داشت؟ اگر پاسخ شما مثبت است چه عواملی باعث محدود ماندن ظرفیت انقلابی جنبش شد؟

جنبش به لحاظ کمی فراگیر شده بود و به یک جنبش سراسری تبدیل شد. این نکته را در نظر داشته باشید که برای اولین بار در ایران همه در یک جبهه و در یک صف علیه یک موضوع قیام کردند. اما از لحاظ کیفی محدود بود و با ذات استبداد و ذات استعمار به مخالفت برنخاست. آنها را ریشه‌کن نکرد. البته این نکته را فراموش نکنید که در آن زمان آگاهی عمیقی به وجود نیامده بود و حرکتی تهییجی بود. آگاهی‌های عمیق هنوز شکل نگرفته بود. درست است که این اولین آگاهی تاریخی در جامعه ما در دوره قاجار بود اما هنوز ساخته و پرداخته نشده بود. ببینید وقتی ما می‌گوییم آگاهی تاریخی، تاریخ ظرف حادثه نیست بلکه تاریخ جزو حادثه است. در آن مقطع باید یک شرایط خاصی ساخته و پرداخته می‌شد تا یک آگاهی عمومی شکل بگیرد و یک آگاهی تحقق پیدا کند. اگر بخواهم دقیق‌تر صحبت کنم باید بگویم اگر نفوذ خارجی نبود و تجار با نحوه تجارت خارجی تاجران آشنا نمی‌شدند و مفهوم شرکت را نمی‌فهمیدند و روشنفکران در سفرهای خود متوجه نمی‌شدند که تجار در غرب از شاهان خود مستقل‌اند و در برابر شاهان خود می‌ایستند چنین آگاهی‌هایی پیش نمی‌آمد. منتها این تجربه‌ها محدود بود، عمیق نبود که بتواند با اصل استبداد و استعمار به معنای دقیق کلمه مبارزه کند.

جان فورن در کتاب مقاومت شکننده معتقد است که در نهایت برخی گروه‌های مذهبی با شاه دست به یک مصالحه سیاسی می‌زنند. آیا شما این گفته را باور دارید؟

بله، دقیقا همین بود. یک مصالحه سیاسی بود. شاه برای اینکه دوام حکومت خود را تضمین کند و آنها همچنان شاه را به‌عنوان پادشاهی که حافظ امنیت کشور است در نظر داشته باشند، غرامت به شرکت را تقبل می‌کند. می‌دانید که ایران در صورت لغو امتیاز باید به شرکت ۵۰۰هزارلیره غرامت پرداخت می‌کرد و از آنجایی که خزانه کشور هم از پول خالی بود، مجبور می‌شود دوباره از همین کشور پول وام بگیرد و این یعنی بحران در بحران و به اعتقاد من هم این یک مصالحه سیاسی بود.

گفت‌وگو با «برنارد هانری لوی» اندیشمند فرانسوی، بی‌همتا در دشمن‌تراشی

دوست دارم به تمام معنا آزاد باشم

ترجمه: حسن کامشاد

گروه اندیشه: «برنارد هانری‌لوی»، فیلسوف، روشنفکر و روزنامه‌نگار فرانسوی است. او در این مصاحبه که به بهانه کتاب جدیدش «دشمنان مردم» انجام شده از زندگی خصوصی خود تا روزنامه‌نگاری گرفته تا توصیه به سارکوزی درخصوص مداخله فرانسه در لیبی می‌گوید. این مصاحبه پیش از انتخابات اخیر فرانسه صورت گرفته است و با ترجمه زیبای «حسن کامشاد» منتشر می‌شود.

■■■

کتاب جدیدتان، شماری نامه متبادل بین شما و «میشل ول‌بک»[1]، «دشمنان مردم» نام دارد، اما به نظر می‌رسد شما دو نفر بیش از آنکه دشمن یکدیگر باشید، با دیگران ستیز دارید؟

بله، هر دومان. مردم تصور می‌کنند ما با هم اختلاف داریم. ولی ما هر دو دشمن جمع، انبوه عوام یا به قول معروف، گله‌ایم.

به نظر خودتان چرا این همه دشمنی برمی‌انگیزید؟

نخست، نمی‌دانم. دوم، اهمیت نمی‌دهم و سوم، گله در مقابله با نویسنده یا هنرمند همیشه بازنده است. اگر گفتید اوضاع بشر وخیم است، عیب اساسی دارد، به دردسر می‌افتید.

پشت جلد کتاب شما نقل‌قولی است از «ایان باروما»[2] در نیویورک تایمز که آن را «کاری درخشان» می‌خواند، ولی در بقیه جمله می‌افزاید: یک راه خواندن کتاب این است که آن را رمانی خنده‌دار پنداریم، طنزی تابناک درباره «نخوت نویسندگان...»

نخوت نویسندگان، شاید و نیز فروتنی‌شان. هر دو در آنجاست. شاید خودبینی است که گفته شود گله عوام علیه ماست. ولی هر کدام ما این تواضع را داریم که بفهمیم مساله ما خیلی کم‌اهمیت‌تر از بسیاری مسایل دنیاست، مثلا در مورد «لیبی» و موارد دیگر.

این درست است که شما رییس‌جمهور فرانسه سارکوزی را تشویق کردید در لیبی دخالت کند؟

بله، مثل اینکه این‌طور است.

چطور این کار را کردید؟

شاید دلایل قانع‌کننده داشتم. شاید کلماتی برای بیان واقعیت گیر آوردم که بدون دخالت، «بنغازی» در سیل خون فرو می‌رود. این کار دشواری نبود. دشوارتر گام‌های بعدی جنگ بود که من یکی، دو درک کوچک حسی داشتم که با رییس‌جمهورم در میان گذاشتم. برای نمونه رییس ستاد نیروهای شورشی لیبی را به کاخ الیزه بردم و در آنجا بود که تصمیم گرفته شد جبهه دیگری در جنوب «تریپولی» باز شود.

آیا «سوریه» لیبی جدید است؟

البته. اگرچه به طرز دیگری. تاریخ هیچ‌گاه تکرار نمی‌شود. اما عصر «اسد» سرآمده.

شما نوشتید که چهره‌های مخالف زیادی در سوریه خواهان مداخله مستقیم غرب‌اند، آیا توصیه‌تان به سارکوزی نیز همین است؟

اگر جمعی به نمایندگی مخالفان در سوریه این را بخواهند، جامعه بین‌المللی وظیفه دارد پاسخ بگوید. اگر انگلستان و فرانسه و متحدان‌شان اقدام نکنند و جلوی خونریزی را نگیرند، من بسیار مایوس می‌شوم.

آیا با نوشتن این کتاب چیزهایی درباره خود دریافتید؟

اولا دریافتم منی که خودخواه بزرگ می‌خوانند هرگز، تا به امروز، درباره خود حرفی نزده‌ام. وسواس عمده من رازداری است. من از هیچ مطلب این کتاب تاسفی ندارم، ولی این‌گونه مطالب را دیگر نمی‌نویسم. حق رازداری از حقوق مهم بشر است، دست‌کمی از حق آزادی بیان یا حق فراخوانی به دادگاه ندارد.

شما استراق‌سمع تلفنی را عملی به‌ویژه نابخشودنی می‌دانید؟

دستبرد تلفنی یکی از زشت‌ترین کارهایی است که در کشور شما [انگلستان] در این سال‌ها روی داده است. شرافت فرد به بالاترین وجه در معرض حمله قرار گرفته است. «مرداک» [مالک بسیاری از نشریات و رسانه‌های انگلیس و آمریکا که یکی از روزنامه‌هایش مرتکب این جرم شد] حق مشارکت در میثاق دموکراتیک را که اساس کار کشورهای ماست، از دست داده است.

در فرانسه شخصیت‌های دولتی از زندگی خصوصی بیشتری بدون مزاحمت جراید برخوردار بوده‌اند اما در پی ماجرای «دومینیک استراوس‌کان» بعضی روزنامه‌نگاران گفتند که باید بیش از این کندوکاو می‌کردند.

اشتباه می‌کردند. سکوت درباره زندگی خصوصی سیاستمداران مادام که جرمی مرتکب نشده‌اند رویکرد درستی است و این شامل حال استراوس‌کان هم می‌شود.

اعتقاد شما هنوز این است که او قربانی یک توطئه شد؟

توطئه نه، هرگز. من گفتم که او قربانی گله شد و گله‌ها توطئه نمی‌کنند.

هفته پیش خودش گفت دردسرهای او زاییده ناتوانی نفس اماره بود. فکر نمی‌کنید این ناتوانی باید مانع ورود شخص به خدمات دولتی شود؟

البته که نه، اگر قرار است چیزی شخص را از خدمات دولتی بازدارد، شاید آن منزه‌طلبی افراطی باشد. من از منزه‌طلبان بیشتر بیمناکم تا آنها که ضعف نفس خود را می‌شناسند و به زبان نمی‌آورند.

شما با او دوست بودید. آیا تازگی تماسی داشته‌اید؟

تازگی نه.

در کتاب‌تان می‌گویید که دو عشق بزرگ شما در زندگی، نوشتن و مهرورزیدن به زنان است. این‌طور که می‌بینیم بخش بزرگی از وقت شما صرف نوشتن می‌شود. آیا همین اندازه وقت هم به مهرورزی می‌گذرد؟

متاسفانه نه. ولی راستش را بخواهید عشق سومی هم در زندگی من هست... عشق ماجراجویی. و شمار ماجراها زیاد است. به قدرت و تجمل علاقه‌ای ندارم. بسیاری از چیزهای مورد دلبستگی مردم برای من بی‌اهمیت است؛ اشیا، مادیات... من ماشین ندارم.

ولی جای قشنگی در مراکش دارید؟

بله، البته، ولی با اسباب و اشیا میانه‌ای ندارم. جمع‌آورنده نیستم. حتی مثلا، کتاب. می‌روم و اینها را پشت‌سر می‌گذارم. وقتی خانه عوض می‌کنم، کتاب‌هایم را هم عوض می‌کنم.

همه می‌دانند که همسر شما پیش از آنکه ازدواج کنید هفت سال دوست شما بود. «جیمی گلد اسمیت»[3]، در بریتانیا گفته معروفی دارد. می‌گوید وقتی با دوست خود ازدواج می‌کنید یک جای خالی به وجود می‌آورید. تجربه شما هم چنین است؟

جیمی گلد اسمیت هیچ‌وقت مغز متفکر من نبوده است...

یعنی این عبارت در گوش شما طنینی ندارد؟

نه. او مرد تیزهوشی بود اما نه در زمینه درس زندگی.

پدرتان در این کتاب کاملا بزرگ پدیدار می‌شود. فکر نمی‌کنید هدف زندگی شما یافتن آرمانی بوده است، نه اهمیت آرمانی که او برایش جنگید؟ (پدرش در جنگ داخلی اسپانیا داوطلبانه به بریگاد بین‌المللی پیوست.)

من، حتی در این سن بالا هنوز می‌کوشم او را تحت‌تاثیر قرار دهم. این درباره هر زن و مردی که پدر مشهور دارد، صدق می‌کند و پدر من پدر بزرگواری بود. ولی آرمان زندگی من نبوده است، نه. اما در کنارم هوایم را دارد. مثلا، من نمی‌توانم راجع به خلبان‌های نبرد بریتانیا[4] صحبت کنم و اشک به چشمم نیاید.

شما را همه با پیراهن سینه‌باز می‌شناسند، مگر در فرانسه قحطی دگمه است و از آن خبر نداریم؟

نه، من دوست دارم شل و ول و بی‌بند و بار باشم.

یعنی دوست دارید نسیم به سینه‌تان بخورد؟

بله، این هم نوعی از خواست من به آزادی است. دوست دارم به تمام معنا آزاد باشم. من در عمرم کراوات نزده‌ام. وقتی با «پاپ ژان پل دوم» دیدار کردم این یک حادثه دیپلماتیک آفرید. به هر حال این کاری ناممکن شده است. نمی‌توانم یقه پیراهن را تا بیخ گلو ببندم. خفه می‌شوم. من باید آزاد باشم.

پی‌نوشت‌ها:

۱- Michel Houllebecoy، نویسنده، شاعر و فیلمساز جنجال‌برانگیز فرانسوی.

۲- Ian Buruma، نویسنده هلندی، انگلیسی، استاد دانشگاه در آمریکا.

۳- Jimmy Goldsmith، سرمایه‌دار میلیاردر انگلیسی-فرانسوی

۴- Battle of Britam، حمله هوایی آلمان به بریتانیا در جنگ جهانی دوم.

کتابکده

تاریخ جنبش پدیدارشناسی

کتاب «جنبش پدیدارشناسی؛ درآمدی تاریخی» اثر هربرت اسپیگلبرگ (۱۹۰۴-۱۹۹۰) جزو آثار کلاسیک و منحصربه فرد تاریخ جنبش پدیدارشناسی است. اسپیگلبرگ که پایان‌نامه دکترایش را به راهنمایی پدیدارشناس معروف آلمانی الکساندر فندر و با عنوان قانون و قانون اخلاقی در سال ۱۹۲۸ به رشته تحریر درآورده، در سال‌های مختلف پنج کارگاه با موضوع پدیدارشناسی برگزار کرده است و به این لحاظ سهم بسزایی در شناساندن پدیدارشناسی به ویژه در آمریکا دارد؛ کشوری که او پس از اتمام تحصیلاتش در آلمان و یک سال اقامت در انگلیس، به آنجا مهاجرت کرد و تدریس در کالج سوارت مر و پس از آن دانشگاه لارنس و در سال ۱۹۶۳ تدریس در دانشگاه لوییس را برگزید. همچنین وی از دانشگاه لارنس مدرک دکترای افتخاری دریافت کرد. مهم‌ترین کتاب‌های دیگرش عبارتند از پدیدارشناسی در روان‌شناسی و روانپزشکی درآمدی تاریخی (۱۹۷۲)، پدیدارشناسی ورزیدن مقالاتی درباره پدیدارشناسی (۱۹۷۵) و پیش‌زمینه جنبش پدیدارشناسی (۱۹۸۱). اما اثر اصلی او که در واقع نقطه عطفی است در نگارش تاریخ فلسفه همین کتاب جنبش پدیدارشناسی درآمدی تاریخی است که در سال ۱۹۶۰ در دوجلد به چاپ رسید. این کتاب در سال ۱۹۶۵ بی‌هیچ تغییر و اصلاحی به چاپ دوم رسید. یادداشت‌های تکمیلی که در انتهای کتاب ضمیمه شده بود تنها وجه افتراق آن با چاپ اول بود. تا اینکه در سال ۱۹۸۲ در چاپ سوم کتاب با تغییراتی گسترده منتشر شد. ترجمه فارسی این اثر براساس همین چاپ انجام گرفته است. اسپیگلبرگ تلاش کرده در شرح و توصیف پدیدارشناسان جانب بی‌طرفی را نگه دارد گرچه در روایت خود از پدیدارشناسی تفسیر خاصی را از میان تفاسیر دیگر برمی‌گزیند. کتاب از مقدمه‌ای نسبتا مفصل و پنج بخش عمده تشکیل شده است. بخش اول به فرانتس برنتانو و کارل اشتومپف و مقام آنها در تاریخ جنبش می‌پردازد. دو بخش بعدی به دوره آلمانی جنبش پدیدارشناسی و دوره فرانسوی آن می‌پردازد که از سایر بخش‌ها مفصل‌ترند. دوره آلمانی به متفکرانی چون هوسرل، شلر و هیدگر می‌پردازد. در قسمتی دیگر از این بخش اسپیگلبرگ گزارشی از گروه فرایبورگ ارایه کرده است که اختصاص به پدیدارشناسان جوان‌تر آن دوره مانند اویگن فینک و لودویگ لاندگربه دارد. اهمیت این قسمت در آشنا کردن خوانندگان با نام کسانی است که کمتر در ایران شناخته‌شده هستند. در ضمن این اویگن فینک، یکی از برجسته‌ترین شاگردان هوسرل، بود که در سال ۱۹۵۱ اعلام کرد پدیدارشناسی در آلمان به گذشته تعلق دارد. بخش دوره فرانسوی پدیدارشناسی به شرح آرای کسانی چون گابریل مارسل، ژان پل سارتر، موریس مرلوپونتی، پل ریکور و امانوئل لویناس می‌پردازد. بخش چهارم به توصیف وضع پدیدارشناسی در کشورهایی چون ایتالیا، اسپانیا، هند و... می‌پردازد بدون آنکه بخواهد در مورد آینده این جریان فکری در این کشورها به پیشگویی دست زند، آن‌گونه که در چاپ قبلی اتفاق افتاده بود. ضروریات روش پدیدارشناسانه مبحث بخش پنجم است که کمتر تاریخی است و بازنگری روش پدیدارشناسانه و مبانی تشکیل‌دهنده آن است از جمله پژوهش در باب ذوات کلی، تحلیل و توصیف پدیدارشناسانه، درک مناسبات ذاتی و... در مجموع این کتاب، راهنمایی است که از طریقش می‌توان از پیچ و خم راه‌های گوناگون و گاه سردرگم‌کننده مفهوم پدیدارشناسی، تا حدودی جان به در برد. ترجمه کتاب به قلم دکتر مسعود علیا صورت گرفته است.

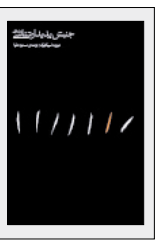

جنبش پدیدارشناسی
(جلد اول)
هربرت اسپیگلبرگ
ترجمه: مسعود علیا
ناشر: مینوی‌خرد
چاپ اول: ۱۳۹۱

این کتاب از مجموعه «پدیدارشناسی و هرمنوتیک» انتشارات مینوی خرد است که این مجموعه و مجموعه دیگری با نام «دستنامه» هردو به سرپرستی بهمن پازوکی به انتخاب و ترجمه آثار فلسفی می‌پردازد. کتاب‌های مجموعه دوم از انتشارات یونیوس انتخاب شده‌اند که از زبان آلمانی ترجمه می‌شوند. اولین کتاب این مجموعه با نام «فلسفه فرهنگ» به‌زودی منتشر خواهد شد.

ادموند هوسرل

خبرچین

زبان و واقعیت اجتماعی

■ **مهر:** نشست «زبان و واقعیت اجتماعی» با سخنرانی جان سرل، فیلسوف زبان معاصر و استاد دانشگاه کالیفرنیا در برکلی روز چهارشنبه ۲۷ اردیبهشت برگزار می‌شود. «جان سرل» از فیلسوفان معاصر است که نظریه‌های او درباره فلسفه زبان و فلسفه ذهن مطرح هستند. وی هم‌اکنون استاد دانشگاه کالیفرنیا است. این کتاب در راستای خط فکری سرل است که در آن به بررسی واقعیت‌های اجتماعی می‌پردازد. او در کتاب خود با عنوان «ساخت جهان اجتماعی: ساختار تمدن بشری» نیز به بررسی واقعیت‌های اجتماعی پرداخته بود. جان سرل در این سخنرانی که در کالج یونیون برگزار می‌شود به بررسی نسبت زبان با واقعیت‌های اجتماعی می‌پردازد. سرل از مهم‌ترین فیلسوفان معاصر به شمار می‌رود. کتاب‌های او به زبان‌های گوناگون دنیا ترجمه و منتشر شده است.

کارگاه آموزشی نظریه و روش

■ انجمن جامعه‌شناسی ایران، کارگاه آموزشی نظریه و روش برگزار می‌کند. پروفسور فریدالعطاس از دانشگاه ملی سنگاپور و حسن میری از ایران از جمله مدرسان این کارگاه هستند. زمان و محل برگزاری این کارگاه ۸-۷ خرداد در انجمن جامعه‌شناسی است. علاقه‌مندان می‌توانند برای ثبت‌نام با دفتر انجمن جامعه‌شناسی ایران به شماره ۸۸۰۰۴۷۴۲ یا پست الکترونیک iran_sociology@yahoo.com تماس حاصل فرمایند.

فارابی و ابن‌سینا مبدع بودند

■ **مهر:** محمد ضیمران با بیان اینکه بعضی از مسایل از جمله مساله توحید، هستی و صیرورت مسایلی هستند که در همه فرهنگ‌های جهانی دارای جهات اشتراکات زیادی هستند، گفت: بنابراین هستی‌شناسی آنها با هم تفاوت عمده‌ای ندارد. محمد ضیمران در مورد این نظر محمد عابد الجابری فیلسوف مراکشی که معتقد است فلسفه اسلامی ادامه فلسفه یونانی است و ذات مستقلی برای آن قایل نیست، گفت: پیشتر از جابری هم عده‌ای این ادعا را می‌کردند ولی این نظر قابل قبول نیست، زیرا در فلسفه اسلامی علاوه بر فلسفه یونانی یک سری نوآوری‌ها توسط فارابی، ابن‌سینا و دیگران انجام شده است. استاد فلسفه هنر دانشگاه هنر ادامه داد: هرچند که مبنایی از فلسفه اسلامی از فلسفه یونانی اخذ شده است ولی در حقیقت فلسفه اسلامی یک نوع بازخوانی بر حسب شرایط حاکم بر فرهنگ اسلامی انجام گرفته است.

جدول ۱۵۰۵

افقی:
۱- از آثار خواجه نصیرالدین طوسی- از گل‌ها ۲- نیرنگ‌ها- منحوس- بزرگ‌ترین سرخرگ بدن ۳- پدر- آماس- سور ۴- دندانه چرخ- دروغگو در غربت فراوان زند- مشکین‌شهر سابق- ناهمواری سطح تایر خودروها ۵- برهنه- تالار بزرگ- از کشورهای اروپایی ۶- نام سابق لنجان- واحد طول انگلیس ۷- باران اندک- واحد دو ارتفاع که یکی دو برابر دیگری باشد- با نشاط ۸- فهمیدن، احساس- عبارت الهی- پارچه پشمی- در رهن بودن ۹- دانشمند معروف هندی و برنده جایزه نوبل فیزیک- ژست هنر پیشه- پرگویی ۱۰- شکل هندسی با دو کانون- از کوره در رفتن ۱۱- دستگاهی در موسیقی اصیل ایران- نیکو- حرص و طمع ۱۲- درخت زبان گنجشک- جمع حس- دانه خوراکی- آداب و رسوم ۱۳- غربی‌ترین کشور اروپایی- قالبی در شعر- تفریق ۱۴- نویسنده انگلیسی کتاب حماقت‌المایر- کسی که وصیت‌کننده او را برای اجرای وصیت خود تعیین کند- به آرزو نرسیده ۱۵- شاعر هندی سراینده نکات- اثری از پیر لاگر کویست

عمودی:
۱- فرهیخته- ستارگان ۲- زیان- نوشیدنی حرام- نوزاد ۳- فریب- زشت روی- گرم نیست ۴- کلمه پرسشی- فریاد مهیب- از هم پاشیدگی ۵- کشیش- سگ فضانورد- پادشاه ۶- نام کوچک ترشکوا نخستین زن فضانورد- خاطر ۷- شریف‌تر- سلطان- قبیله عرب جاهلیت- حرف پیروزی ۸- روزه- غزال- درون چیزی- اندوه ۹- شهر فراری- ضد شر- مذهب، آیین- زینت داده شده ۱۰- ایستگاه فضایی روسیه- پایانه مسافربری ۱۱- ساکنان محله- هدیه، ارمغان- گرداگرد لب و دهان ۱۲- نوشابه گازدار قدیم- تنبل جالیزی- شکست خورده در شطرنج ۱۳- نغمه و بانگ- تاخیر- خطیب روم باستان ۱۴- پرنده وحشی حلال گوشت- طبق دستور پزشک مصرف کنید- جوی‌ها ۱۵- حاصل- اثری از خیام

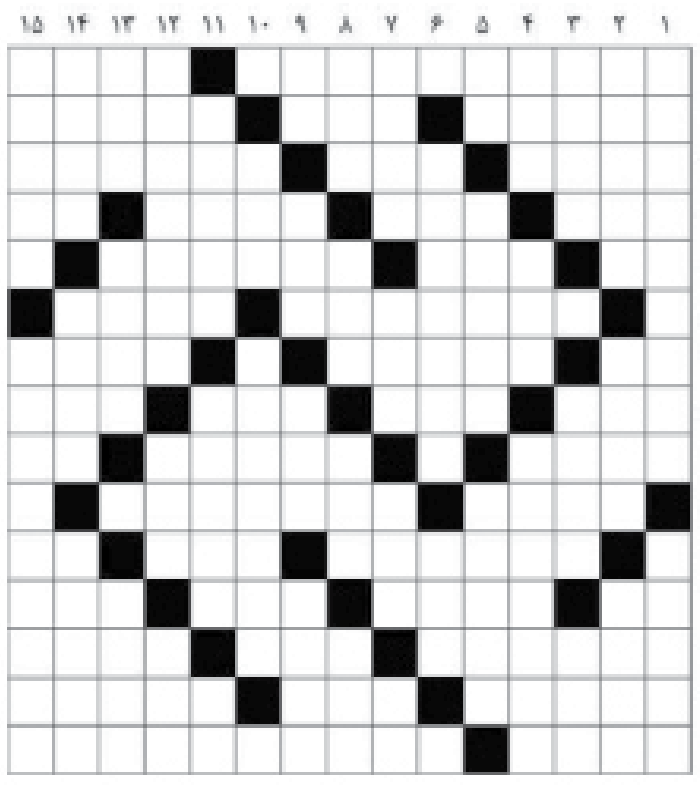

حل جدول ۱۵۰۴

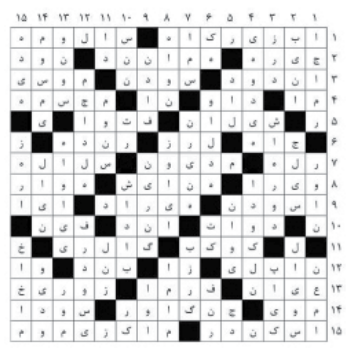

سودوکو

سودوکو Sudoku یک واژه ترکیبی ژاپنی به معنای عددهای بی‌تکرار است و امروزه به جدولی از اعداد گفته می‌شود که به عنوان یک سرگرمی رایج در نشریات کشورهای مختلف به چاپ می‌رسد.

سودوکو ۵۰۸

۶		۵	۱		۷	۹	۸	
۸			۲			۶	۴	
	۲	۳			۴	۵	۱	
۱		۲	۸	۵				
	۸			۱	۹	۳		
۴	۶		۳			۸	۵	
	۱		۹	۴		۲		
	۵		۷		۳	۱		
۳	۹					۷	۶	

حل سودوکو ۵۰۷

۶	۱	۵	۳	۴	۲	۸	۷	۹
۲	۷	۴	۸	۹	۵	۳	۱	۶
۳	۸	۹	۶	۷	۱	۵	۲	۴
۸	۳	۱	۴	۶	۹	۲	۵	۷
۴	۲	۷	۵	۱	۳	۹	۶	۸
۵	۹	۶	۲	۸	۷	۴	۳	۱
۷	۴	۳	۱	۵	۸	۶	۹	۲
۱	۶	۲	۹	۳	۴	۷	۸	۵
۹	۵	۸	۷	۲	۶	۱	۴	۳

قانون‌های حل جدول سودوکو:

۱- در هر سطر و ستون باید اعداد یک تا ۹ نوشته شود. بدیهی است که هیچ عددی نباید تکرار شود.

۲- در هر مربع ۳×۳ اعداد یک تا ۹ باید نوشته شود و در نتیجه هیچ عددی نباید تکرار شود.

سودوکو سخت ۱۵۹

		۸	۷		۵		۴	
	۴		۳					۶
				۸		۲	۹	
	۹		۶					۱
	۷					۴		
	۱	۵			۳		۲	
	۳						۷	۵
	۸	۷			۹			
۱	۶	۲						

حل سودوکو سخت

۶	۱	۵	۳	۴	۲	۸	۷	۹
۲	۷	۴	۸	۹	۵	۳	۱	۶
۳	۸	۹	۶	۷	۱	۵	۲	۴
۸	۳	۱	۴	۶	۹	۲	۵	۷
۴	۲	۷	۵	۱	۳	۹	۶	۸
۵	۹	۶	۲	۸	۷	۴	۳	۱
۷	۴	۳	۱	۵	۸	۶	۹	۲
۱	۶	۲	۹	۳	۴	۷	۸	۵
۹	۵	۸	۷	۲	۶	۱	۴	۳